מאי חָזִית דִּדְמָא דִּידָךְ סוּמָק טְפֵי דִּילְמָא דְּמָא דְּהַהוּא גַּבְרָא סוּמָק טְפֵי. כלומר, שאין עבירה זו דומה לשאר העבירות שנדחות מפני פיקוח נפש, משום שכל הטעם לדחיה זו הוא מפני שנפשו של ישראל חביבה לפני הקב"ה יותר מהמצוות, אבל לגבי רציחה, אם הוא יהרוג את חבירו כדי שלא יהרגו אותו, נמצא שגם עובר עבירה של רציחה וגם נפשו של ישראל אבודה, ומי יאמר שנפשו חביבה לפני הקב"ה יותר מנפש חבירו (רש"י כאן ובפסחים כה, ב). ויש שכתב, שאף כשלא שייך טעם זה אסור להרוג את חבירו כדי להציל את עצמו, שחבורה של אנשים שדרשו מהם למסור אחד מהם להריגה, ואם לא, יהרגו את כולם, אסור להם ליתן [כמבואר ברמב"ם (יסודי התורה ה, ה)], אף על פי שבאופן זה ימותו כולם ולא שייכת הסברא של 'מאי חזית', שכן היתה קבלה בידם שלא נאמר דין 'וחי בהם' בהריגת אדם, אלא שנתנו בזה טעם מסברא (כסף משנה בדעת הרמב"ם שם). ויש שכתב, שאחר שדימתה התורה ללמוד עריות מרציחה שגם בעריות 'יהרג ואל יעבור', יש לחזור וללמוד רציחה מעריות, שדין 'יהרג ואל יעבור' הוא אף כשלא שייך הטעם של 'מאי חזית' (שפת אמת).

וסברא זו נאמרה רק בהריגת נפש חבירו, שאין דוחין נפש מפני נפש, אבל אם אנסוהו לקטוע אבר של חבירו וכגון לסמא את עינו ואם לא יהרגוהו, מותר לעשות כן לצורך הצלת נפשו (ערוגת הבושם הגהות על המרדכי סנהדרין רמז תשיח, בשם ר"ב). ויש שנחלק בדבר, וסובר שאף באנסוהו לקטוע אבר חבירו 'יהרג ואל יעבור', שכן אף באבר אחד יש סכנת פיקוח נפש, וכמו שמצינו לענין חילול שבת שאפילו בסכנת אבר מחללין את השבת (ערוגת הבושם שם).

הַהִיא עוּבְדָּא דְּאַרְחָא וְכוּ' נָפַק מִינָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן. שעובר שנתאוה ופסק מתאוותו מחמת יום כיפור, הדבר מעיד על נפש גדולה (ע"פ רש"י שפירש במשנה שהעובר הוא המתאוה). ויש שפירש, שהאם היא המתאוה, וקיבלה שכר שיצא ממנה בן צדיק על טהרת נפשה שהפסיקה את תאוותה מחמת יום כיפור (ע"פ מאירי במשנה ורבינו מנוח שביתת עשור ב, ט), וכשלוחשים לה את חומר האיסור, מצרפים בדבריהם הבטחה על העובר, שאם תתיישב דעתה, מובטח לה שתהא יראת שמים מצויה בו (מאירי, הובא בשעה"צ תריז, ג).

זִילוּ לְחוּשׁוּ לָהּ דְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי הוּא. ואף שיודעת שהוא יום כיפור, מכל מקום ילחשו לה, שכן אפשר שהלחישה תועיל לעובר ויקבל לחישה זו ותוכל להתאפק (תוספת יום הכיפורים, בביאור דברי רש"י שכתב 'ויום הכפורים היה', ולשיטתו שהעובר הוא המתאוה). ויש שכתב, שאין לוחשים לה אלא ביום כיפור, שקדושת היום גורמת שתועיל הלחישה, אבל בהריחה בשר קודש ונתאוותה לו, נותנים לה לאכול מיד ואין לוחשים לה. וכן אם נתאוותה לדבר איסור, אין מרמים אותה שהוא יום הכיפורים כדי שתוסר תאוותה (שיח יצחק, בביאור דברי רש"י, וראה בקטע הבא מחלוקת הראשונים בזה).

ולענין עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר, יש שכתב, שאף בזה בתחילה לוחשים לה האיסור (מאירי לעיל ע"א). ויש שכתב, שבשאר איסורים כיון שאין לה תקנה בהמתנת זמן לאכול בהיתר כמו ביום הכיפורים, אין לוחשים לה אלא מאכילים אותה מיד (המאורות, המכתם, הובא בקובץ שיטות קמאי). אמנם יתכן שלוחשים לה שיבשלו או יצלו עבורה בשר בהמה כשירה (המאורות, הובא שם). ויש שכתב לחלק, שכיון שהכלל ש'אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה לצדיקים' לא נאמר באיסור שאינו בעצם אלא רק מחמת היום, ועל כן כשהעובר מתאווה לאכול ביום הכיפורים, אין ראיה שהוא רשע, ולכך לוחשים לו, מה שאין כן כשמתאווה לנבילה, מוכח שהוא רשע שמתאווה לרע, ובודאי לא ישוב אם לוחשים לו (ברכי יוסף תריז, א).

■ דין זה שלוחשים למעוברת שהריחה ביום הכיפורים, נפסק להלכה (שו"ע או"ח תריז, ב ומשנ"ב שם, ראה שם פרטי הדין).

המשך מעמוד קודם

על לאו, אלא רק על איסור עבודה זרה (ביאור הגר"א יו"ד קנז, ה, בדעת מהר"י וויל). ■ להלכה, צריך למסור את כל ממונו כדי לא לעבור על לא תעשה (רמ"א שם, א).

הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד - כלומר, שמה שנכתב רוצח בפרשת נערה המאורסה לא בא רק ללמד [שבגילוי עריות 'יהרג ואל יעבור'], אלא הוא גם למד [שניתן להציל בנפשו] (תוס' סנהדרין עג, א). ויש שמחק גירסא זו, כיון שרוצח אכן בא ללמד על נערה המאורסה (בעל המאור סנהדרין יז, ב מדפי הרי"ף).

מַה נַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה נִיתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ אַף רוֹצֵחַ. שמצילים את הנרדף בנפשו של הרודף (רש"י). ויש שביאר, שמצילים את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו, שכן גם ברודף אחרי הבהמה נאמר הדין שמותר להורגו, ושם לא שייך לפרש שמצילים את נפש הבהמה (תוס' סנהדרין עג, א).

אַף נַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר - הבועל, אבל הנערה אינה מצווה למסור את נפשה, כיון שאינה עושה כלום והיא כקרקע עולם (רש"י, תוס'), וכמו שלגבי שפיכות דמים צריך למסור את נפשו רק כשמכריחים אותו לרצוח בידים, אבל אם מכריחים אותו לרצוח בשב ואל תעשה, אינו מחויב למסור את נפשו (תוס'). ויש שכתב שאין חילוק בדבר, ואף היא מצווה למסור את נפשה (תוס' יום הכיפורים, וחי' רבינו חיים הלוי יסודי התורה ה, א, בדעת הרמב"ם שם), כיון שעבירה בשב ואל תעשה אינה פחות חמורה מבקום ועשה. והטעם שבשפיכות דמים צריך למסור את נפשו ולא להרוג את חבירו רק בקום ועשה ולא בשב ואל תעשה, משום שהתורה הקפידה על איבוד נפשו של ישראל ונפשות שניהם שקולות הן, ולכן אסור לאחד מהם להרוג את חבירו בידים, אלא עיקר דינם הוא להיות בשב ואל תעשה, אך בגילוי עריות שחומר העבירה הוא הסיבה לכך ש'יהרג ואל יעבור', אין הבדל בין קום ועשה לבין שב ואל תעשה (חי' רבינו חיים הלוי שם, וראה שם שביאר באופן נוסף). ויש שכתב, שהדבר תלוי במחלוקת בן פטורא ורבי עקיבא בב"מ (סב, א) בשנים שמהלכים בדרך וביד אחד קיתון של מים, שלדעת בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד במיתת חבירו, ולדעת רבי עקיבא בעל המים ישתה את המים, דדרש 'וחי אחיך עמך', חייך קודמין. הרי שלדעת בן פטורא צריך למסור נפשו גם כשאינו עושה מעשה, ולדעת רבי עקיבא אינו צריך למסור את נפשו באופן זה (מנחת חינוך מצוה רצו אות כג). ויש שכתב, שאף מדברי רבי עקיבא מוכח כדעת הרמב"ם, שכן הוצרך לדרוש מהכתוב 'וחי אחיך עמך' שחייו קודמים, ודוקא באופן של הצלת נפשות נאמר דין שחייו קודמים, אבל באופן של רציחה לא נאמר דין זה (רבינו חיים הלוי שם).